

på ett konstruktivt och argumenterande sätt utreder om Svenska kyrkan verkligen kan kallas för en diakonal kyrka. Men det stora bidraget som ger boken dess tyngd är att den utmanar kyrkan och dess struktur genom att lägga en maktanalys på kön, teologi och diakoni. Innehållet blir därmed svårt att ducka för, eftersom underordningens mönster inom kyrkan belyses på ett sätt som jag aldrig tidigare skådat.

Elinn Leo Sandberg
FM, Lund

Ola Hössjer. *Becoming a Christian: Combining Prior Belief, Evidence, and Will.* Eugene, OR: Wipf & Stock. 2018. 314 s.

Hur ska man positionsbestämma apologetiken visavi andra teologiska discipliner? Medan exegetiken primärt är analys och den systematiska teologin syntes, och båda kan bedrivas med en något tillbakalutad hållning, så rymmer apologetiken (av grek. *apologeō*, ”försvara”) i sig en överlåtelse till vad den försvarar, befäster och söker övertyga andra om. (Jag syftar här på apologetik *per se* och bortser från rent deskriptiva eller historiska framställningar, det vill säga apologetik objektivt betraktad utifrån.)

Apologetiken finns i dag i ett annat sammanhang än under högmedeltiden, då stat och kyrka var ett och kultur och religion ingått absolut förening. När Thomas av Aquino (ca 1225–1274) skriver om de ontologiska och teleologiska gudsbevisen är det inte för att få människor att tro, utan som en sorts övergripande bekräftelse på att enhetssamhällets verklighetsuppfattning var sann. Att använda hans gudsbevis så som ofta skett i en pluralistisk och naturalistisk miljö av ateister och agnostiker fungerar bara inte. ”Bevisen” bevisar ingenting för den som inte vill tro. Kanske de än mer fjärrar en sådan från gudstron eftersom en sådan argumentation inte respekterar den icke troendes förutsättningar.

En annan parameter gäller den apologetiska metoden som sådan, och oftast då om teismen först måste hävdas och naturalismen avvisas. Först om man kan ge skäl för att det finns en gud överhuvudtaget kan man, på grundval av ett bejakande, gå vidare och undersöka skälen för mer specifikt kristna uppfattningar, och då vanligen Jesus uppståndelse från de döda. Detta är väl det mest klassiska sättet att bedriva apologetik, även praktiserat av till exempel Thomas av Aquino.

I *Becoming a Christian* går Ola Hössjer inte riktigt så tillväga, utan närmar sig mera direkt det för kristendomen specifika. Dessutom tilltalar han läsaren med respekt och riktar sig på ett vuxet sätt till en tänkande människa i en sekulär kultur. Vidare ger den inte statistiska argument för kristendomens teoretiska sanning, utan söker – med utgångspunkt i den franske matematikern, filosofen och fysikern Blaise Pascals (1623–1662) ”vadslagning” – lägga fram skäl för läsaren att vilja bli kristen.

Pascal är även känd för sina tankar om kristendomen (*Pensées sur la religion*, postumt utgiven 1669). Hans trossats applicerar spelteori på hur man bör förhålla sig till kristendomen, något som kommit att aktualiseras genom modern beslutsteori och sannolikhetslära. Hössjer, som är professor i matematisk statistik vid Stockholms universitet sedan 2002, utvecklar Pascals sats med den brittiske matematikern Thomas Bayes (ca 1702–1761) sats (teorem) i riktning mot aposteriora sannolikheter, alltså hur grader av tro (*a priori* sannolikheter) modifieras då nya evidenser (”fakta som ger slutledningar”) tillkommer. Hössjer argumenterar att inte endast givna förutsättningar (*a priori*) är subjektiva, utan även tolkningen av evidenser, varför även sannolikheter blir subjektiva. Detta ligger i linje med Pascals sats, eftersom denna handlade om ett tänkande subjekts sätt att förhålla sig till sanningen om kristendomen. Hössjers bok handlar vidare om beslutet att bli kristen snarare än en argumentation för att vara det, varför villighet (snarare

än ”vilja”), formulerat som ”willingness assignment” (snarast ”villighetsprofiler”), blir en tredje komponent vid sidan om givna förutsättningar och tillkommande fakta.

En människas beslut att omfatta kristendom eller naturalism är dock inte endast en intellektuell övning:

Det är först och främst mer än en rationell övertygelse (*belief*) att den kristna läran är sann. Startpunkten är att Gud kallar oss genom den helige Ande genom en personlig inbjudan att komma till honom. Om vi besvarar denna kallelse genom att öppna våra hjärtan kan den helige Ande överbevisa oss om att vi har syndat. Det blir då möjligt för oss att ge ett genuint och ångerfullt gensvar till evangeliet. Men om vi inte ger ett sådant gensvar kommer vi inte att bli kristna. (s. 28, min översättning)

Boken innehåller en rik bibliografi (tolv sidor) såväl som förteckningar över personer och bibelställen, detaljerat sakregister och illustrationer. I sju separata bilagor ges den detaljerade vetenskapliga redovisningen, som författaren, vist nog, inte belastat den löpande texten med: A. *Bayesian Decision Theory* (i vilken det har insmugit sig ett tryckfel på s. 251. I ekvationen (A.2) nederst på sidan ska under strecket inte stå ”P(N/C)” utan ”P(E/N)”, vilket framgår av den löpande texten tre rader innan), B. *Reward Table and Strength of Will*, C. *The Bayesian Decision Rule*, D. *Many Alternatives* (där andra alternativ till kristendom än naturalismen diskuteras), E. *Accumulation of Evidence*, F. *A Numerical Example* och G. *Approaches Other than Bayesian Decision Theory*. Detta är värt att separerat nämnas, eftersom författaren inte – som tyvärr ofta är fallet – hänvisar till sin akademiska status när han eller hon behandlar ett helt orelaterat ämne. Hössjer ger alla, som förmår uppskatta det, ordentligt med kött på benen i frågan om hur hans egen expertis påverkar hans behandling av ämnet – dessutom inte bara för att bevisa sin tes utan

med utblickar mot andra möjliga hållningar och tillvägagångssätt. Detta är välgörande vederhäftigt och samtidigt förtroendeingivande.

Boken är indelad i tre delar. I mellandelen går författaren igenom fem kategorier av argument för eller emot kristendom eller teism (Guds existens); historiska och kulturella, förnufts-, samvets- och moralrelaterade, vetenskapliga, teologiska samt personliga. Vad som gör denna genomgång fräsch och intressant, är att Hössjer inte skulle översätta ”evidence” till svenska som (vetenskapliga) ”bevis” utan som ”fakta som ger slutledningar”. Här finns en ödmjuk respekt för att data kan tolkas olika, parad med ett vidhållande av människans intellektuella förmåga att tro. Varje argumentationskategori rymmer många detaljerade separata ”evidenser”, inklusive behandling av de ”klassiska” gudsbevisen (teleologi, kausalitet, kosmologi, ontologi), inalles 23 stycken (tabell s. 19). Dessa argument (”evidenser”) för och emot Gud presenteras med stor tydlighet och på ett lättbegripligt språk.

Behandlingen av ”Bibeln och naturvetenskap” (s. 136–146) diskuterar ett flertal historiskt betydelsefulla vetenskapsteoretiker. I ljuset av författarens profession är förstas behandlingen av evidens 16, ”Matematikens effektivitet, skönhet och dess begränsningar” (s. 176–182), av särskilt intresse. Med referens till Kurt Gödels (1906–1978) två ofullständighetsteorem, vilka omkullkastade Alfred North Whiteheads (1861–1947), Bertrand Russells (1872–1970) och Erwin N. Hieberts (1919–2012) teser att alla matematiska resultat kunde bevisas eller motbevisas med en begränsad uppsättning axiom, skriver Hössjer: ”Vi kommer aldrig att kunna bemästra eller kontrollera den [matematiken] fullständigt, precis som skapelsen ständigt uppenbarar nya aspekter av sig själv. Vi må beundra och hysa vördnad och respekt för den, men i slutändan tillbedja dess Skapare” (s. 182).

Ska man vidare positionsbestämma Hössjers bok, som välfunnet presenteras som

en akademisk traktat, finns det flera parametrar att ta hänsyn till. En är hållning, det vill säga om apologetiken bedrivs defensivt, mest för att undanröja missuppfattningar, eller offensivt, syftande till omvändelser. Hössjers framställning är av det offensiva slaget, och det är därför J.P. Moreland i förordet föreslår att den är speciellt väl lämpad för evangelisation i akademiska sammanhang, i universitetscampusmiljöer.

Hössjers bok är väl värd att läsa. För den troende fungerar den som en seriös uppmuntran för kristendomens sannolikhet. För den icke troende framstår den som en vänlig och trovärdig inbjudan att radikalt omvärdera motståndet mot att bli kristen.

*Bo Krister Ljungberg
TD, Knivsta*

Ruth Jackson Ravenscroft. *The Veiled God: Friedrich Schleiermacher's Theology of Finitude*. Leiden: Brill. 2019. 293 s.

Det finns en sedan länge traderad bild av Friedrich Schleiermacher (1768–1834) som liberalteologins fader och som förelöpare till den senare kulturprotestantismen. Schleiermacher ställs därmed i en kantiansk tradition som betonar religionens moraliska värde och förskjuter fokus mot den enskilda människans inre. Fastän flera 1900-talsteologer – däribland Edward Farley (f. 1929) och John Macquarrie (1919–2007) – gjorde betydande insatser för att problematisera denna bild, så har den fortsatt att reproduceras i läroböcker och översiktsverk generation efter generation.

Själv fostrades jag in i denna bild då jag i mitten av 1990-talet skrev min c-uppsats om George Lindbeck (1923–2018). I Lindbecks klassiker *Nature of Doctrine* (1984) framställs Schleiermacher som den främste representanten för en ”experientell-expressivistisk” syn som förlägger religionens väsen till det egna självet djup och tömmer teologins lärosatser på innehåll. Först när jag flera år senare gav mig in i

romantikforskningen blev jag varse bristerna i denna bild. Så har inte minst Manfred Frank skrivit fram Schleiermacher som en stark och originell röst i den tidigromantiska filosofin. I likhet med tänkare som Novalis (1772–1801) och Friedrich Schlegel (1772–1829) – och i kontrast till Johann Gottlieb Fichte (1764–1814) och den framväxande idealismen – drevs Schleiermacher av övertygelsen att det mänskliga medvetandet inte kunde utgöra sin egen grund. Det är i detta ljus vi ska se hans upptagenhet med oändlighetsidén, återspeglad inte minst i hans berömda ord om att religion handlar om ”sinne och smak för det oändliga”.

Under de senaste decennierna har intressanta nyläsningar av Schleiermacher börjat förekomma även inom teologin. Dessa är delvis inspirerade av den banbrytande romantikforskning som Manfred Frank, Andrew Bowie och andra har initierat. Samtidigt förmår dessa teologiska nyläsningar ännu bättre än den filosofiska romantikforskningen att göra rättvisa åt Schleiermacher, inte minst som den senare haft en tendens att tona ned den teologiska vision som utgjorde prisma för hans tankevärld. Ruth Jackson Ravenscrofts avhandling *The Veiled God: Friedrich Schleiermacher's Theology of Finitude*, framlagd i Cambridge för ett par år sedan, är här ett utmärkt exempel.

Den vackra titeln spelar an på Schleiermachers namn, men också på hans sätt att förstå förhållandet mellan mänskligt och gudomligt. Precis som en slöja låter ana ett ansikte utan att vi fullt ut kan fånga dess drag, så är människans kunskap om Gud begränsad av hennes ändliga villkor. Därmed har Jackson Ravenscroft redan antytt att hon avser utmana den nedärvda bilden av Schleiermacher som en individualistisk teolog som reducerar religionen till en funktion i det mänskliga medvetandet. Tvärtom är det hennes uttalade syfte att skriva fram Schleiermachers tänkande som buret av en explicit kristen vision av det mänskliga livet och av kunskapens natur. En sådan vision